

zise

**TOLD- OG
SKATTEHISTORISK
NYHEDSBREV 2020**

Indbetaling af kontingent for 2020

Ordinær generalforsamling i Told- og Skattehistoriske Selskab 2020

Nyt fra Told- og Skattehistorisk Selskab

Ole Pedersen

Vi skal huske, hvor vi kommer fra

Mogens Lau

Vejerbodskursus i København

Christian Kaaber

Fremgang, krise og stilstand

Ole Pedersen

Vor fælles historie

Zise – Told- og Skattemhistorisk Nyhedsbrev 2020
Udgivet af Told- og Skattemhistorisk Selskab
Redaktør: Henrik Gjøde Nielsen

Told- og Skattemhistorisk Selskab er stiftet den 24. oktober 1977.
Told- og Skattemhistorisk Selskab
har til formål at skabe interesse for told- og skattemhistorie
samt for det danske toldvæsen og det danske skattemvæsenes historie.

Bestyrelsens medlemmer er:

Kontrolidirektør Preben Buchholtz Hansen, formand, København.
Forlagschef, mag.art Henrik Fode, næstformand, Aarhus.
Specialkonsulent Gunnar Jakobsen, sekretær, Birkerød.
Chefkonsulent Anders Bech Christensen, kasserer, København.
Direktør, forskningschef, ph.d. Henrik Gjøde Nielsen, redaktør, Frederikshavn.

Medlemskab af Told- og Skattemhistorisk Selskab tegnes ved henvendelse til kassereren:

Told- og Skattemhistorisk Selskab,
Copenhagen Towers, Hannemanns Allé 25, 2300 København S,
Chefkonsulent Anders Bech Christensen, tlf. 50 53 61 12, anders.christensen@sktst.dk
eller på www.zise.dk

Kontingentet andrager 120 kr. om året for enkeltmedlemmer,
1.000 kr. for institutioner og firmaer, og biblioteker kan tegne abonnement for 120 kr.

Told- og Skattemhistorisk Selskab udgiver bl.a.
Zise – Told og Skattemhistorisk Nyhedsbrev
Zise – Told- og skattemhistorisk årbog

Bidrag til Zise – Told- og skattemhistorisk årbog bedes sendt til redaktøren
Direktør, forskningschef, ph.d. Henrik Gjøde Nielsen,
Nordjyllands Kystmuseum, Dr. Margrethes Vej 6, 9900 Frederikshavn,
hgn@kystmuseet.dk, tlf. 50 51 73 63,
eller til sekretæren
Specialkonsulent Gunnar Jakobsen,
Lyngholmen 5, 3460 Birkerød, gj.ccta@post.tele.dk, tlf. 38 86 11 51.

www.zise.dk

Grafisk produktion: Nordjyllands Kystmuseum

ISSN 001 05-8355

Indbetaling af kontingent for 2020

Kontingentet er 120 kr., som du bedes indbetale til denne konto i Dansk Bank: 1551 4321375.

Betalingsfrist: Senest 1. april 2020. Husk at anføre medlemsnummer eller navn ved indbetaling, så vi kan se, at du har betalt. Dit medlemsnummer står foran på kuerten, eller oplyses i email fra kassereren.

Kontakt kasserer Anders B. Christensen på email anders.christensen@sktst.dk eller telefon 50 53 61 12, hvis du har spørgsmål eller ikke har mulighed for at betale ved kontooverførsel.

Hvis du har modtaget et trykt eksemplar af Nyhedsbrev 2020, skyldes det at Told- og Skattehistorisk Selskab ikke har en mailadresse på dig. Send gerne din mailadresse til kassereren.

Kontingentindbetaling er forudsætning for at modtage *Zise – Told- og skattehistorisk årbog*. Skulle der være medlemmer, der ikke har modtaget årgang 2019, kan det skyldes manglende kontingentindbetaling. Ved manglende modtagelse, ret venligst henvendelse til kassereren.

Ordinær generalforsamling i Told- og Skattehistorisk Selskab 2020

Told- og Skattehistorisk Selskab afholder ordinær generalforsamling
torsdag den 30. april 2020, kl. 16.00-17.00

i Skatteforvaltningen, Østbanegade 123, 2100 København Ø, med følgende dagsorden:

1. Valg af dirigent.
2. Beretning om virksomheden 1. januar - 31. december 2019.
3. Indkomne forslag.
4. Regnskab 1. januar - 31. december 2019.
5. Valg af bestyrelsesmedlemmer m.v.
 - a. formand.
 - b. bestyrelsesmedlemmer, 6 bestyrelsesmedlemmer, heraf to for 1 år.
 - c. 2 bestyrelsessuppleanter.
 - d. 2 revisorer.
 - e. 1 revisorsuppleant.
6. Fastsættelse af kontingent for 2021.
7. Eventuelt.

Nyt fra Told- og Skattehistorisk Selskab

Zise 2019 og Zise 2020

2019 blev som bekendt første år, hvor selskabet udsendte *Zise 2019 – Told- og skattehistorisk årbog*. Udgivelsen blev en smule forsinket, hvilket bl.a. skyldtes udsendelsesmæssige problemer. Sådanne problemer tager vi højde for i 2020. Deadline for bidrag til *Zise 2020 – Told- og skattehistorisk årbog* er 1. september 2020. Bogen udgives og udsendes til selskabets medlemmer november/december 2020.

Zise 2020 er i sagens natur ikke færdigredigeret, men vi har allerede tilsagn om en del artikler, som altså er under udarbejdelse. Blandt disse kan nævnes Jens Bruhn: Livet ved Tarp/Frederikshøj toldsted 1899-1920. Jens Bruhn: Vamdrup Toldsted. Henrik Skov Kristensen: Interneringen af dansk politi og grænsegendarmeri 19. september 1944. Hans Peter Sørensen: Tegninger fra Neuengamme 1944-1945. Mogens Lau: Erindringer fra Bornholm. Desuden er allerede planlagt anmeldelser af to bøger, og mon ikke den told- og skattehistoriske arbejdsmark byder på flere udgivelser inden deadline. Nogle få af Hans Peter Sørensen tegninger blev bragt i forbindelse med hans erindringer i *Zise 2019*, men der er flere, og vi bringer den oprindelige samlede mappe i *Zise 2020*. Hvad angår Mogens Laus erindringer, bringes i herværende nyhedsbrev en lille læseprøve, en appetitvækker.

Dine erindringer

Er du tolder eller har du en fortid i det statslige eller det kommunale skattevæsen? Læser du gerne andres erindringer om deres arbejdsliv med told, moms, punktafgifter og skat? Ville det så ikke være en idé, om du fik nedskrevet dine erindringer, så du kan medvirke til at bevare historien om, hvordan man arbejdede i toldvæsenet og skattevæsenet bare for nogle få år siden.

Hvis du giver dig af med at skrive dine erindringer, så husk, at det er dine erindringer samt at ikke alle har oplevet begivenhederne på samme måde. Vi læser selvfølgelig dine erindringer meget omhyggeligt og søger i muligt omfang at give dig den fornødne feedback.

Ønskes bidraget bragt i *Zise 2020*, er deadline 1. september 2020.

Persondatapolitik

Efter databeskyttelsesforordningen skal Told- og Skattehistorisk Selskab have en persondatapolitik, der beskytter medlemmerne mod uretmæssig brug af oplysninger om dem. Selskabet indhenter og behandler kun almindelige personoplysninger (såsom navn, adresse, e-mail mv.), som er nødvendige for at kunne sende årbogen, anden medlemsinformation og kontingentopkrævning til medlemmerne. Selskabet behandler ikke personfølsomme oplysninger (såsom personnummer mv.) om medlemmerne. Se hele persondatapolitikken på www.zise.dk.

Vi skal huske, hvor vi kommer fra

Af Ole Pedersen

Det er det, vi kommer fra

I de seneste år er der kommet mange nye medarbejdere og ledere til Skatteforvaltningens styrelser. Kolleger, som ikke har forhistorien med som en del af bagagen.*

Men for at kunne forstå nutiden – og være med til at forme fremtiden med respekt for det grundlag, der er – er det vigtigt at kende historien. Så kan man lære af fortidens fejl og drage nytte af værdifulde erfaringer.

Derfor er Told- og Skattehistorisk Selskab et godt tilbud til alle i Skatteforvaltningen – nye såvel som garvede. Selskabet, der netop er med til at sikre, at vi ikke bliver historieløse – men at historien føres videre som en vigtig ballast – har netop udgivet Zise 2019 som Told- og Skattehistorisk Årbog. Nye læsere – og kolleger – kan starte her.

Historien

Told- og Skattehistorisk Selskab er et tilbud til alle i Skatteforvaltningen – og et værn imod, at der kun bliver kigget fremad uden respekt for den historie, der har bragt os til der, hvor vi er i dag.

Uden fortid – ingen fremtid

”Vi skal alle huske, hvor vi kommer fra. Så når man skal forme fremtiden, skal man også huske fortiden. Mange gode folk har gennem årene været med til at forme Skatteforvaltningen – nye og gamle. Det er den blanding, vi kommer fra. Det gamle skal ikke stoppe det nye – men det nye skal have respekt for det gamle og blive inspireret af det. Også fremadrettet”, lyder det fra Preben Buchholtz. Til dagligt underdirektør i Toldstyrelsen med landsdækkende ansvar for kontrolområdet – men siden foråret 2019 har han også båret kasketten som formand for Told- og Skattehistorisk Selskab.

En forening, der henvender sig såvel til ansatte i Skatteforvaltningen som til alle andre, der har en interesse i told- og skattehistorien – men gennem årene med en tæt tilknytning til Toldvæsenet, ToldSkat, SKAT eller Skatteforvaltningen.

”En gang imellem er det godt at fordybe sig i fortiden, hvis man har interesse for arbejdspladsen. Nærmest en slags ”slægtsforskning” indenfor jobbet. Så hvis man har interesse i, hvad organisationen har været igennem – uanset om man har været her i mange år eller er forholdsvis nyansat – så er et medlemskab af Told- og Skattehistorisk Selskab et godt tilbud til alle i Skatteforvaltningen”, siger Preben – og tilføjer, at det årlige kontingent er beskedne 120 kr.

”Sommetider er der for meget fart på – måske fordi vi arbejder på at kæmpe os væk fra de mange problemsager, der har ramt Skatteforvaltningen. Men vi må ikke glemme

de rigtig mange gode ting, der er sket i de kommunale skatteforvaltninger og de statslige told- og skattemyndigheder. Det er al den historik, som er fundamentet for opbygningen af det offentlige velfærdssystem. Det dur ikke, hvis alle kun kigger fremad uden respekt for, hvorfor ting er, som de er, for der er en grund til det”, understreger Preben.

Fra blad til bog

Told- og Skattehistorisk Selskab blev startet som Toldhistorisk Selskab i 1977 og har siden 1978 udsendt tidsskriftet Zise. I de første mange år som et tidsskrift, der udkom tre gange om året, men fra 2019 som Told- og Skattehistorisk Årbog, hvor første udgave netop er udkommet.

”Man ved, hvad man har”, siger Preben – og fortæller, at skiftet derfor ikke er sket uden diskussioner i bestyrelsen. Men til sidst valgte man dog at følge anbefalingen om at lade tidsskriftet erstatte af en årbog – en beslutning, der både har redaktionelle og produktionsmæssige fordele.

”Det giver lidt mere at have en egentlig bog stående, og det er jo ikke aktualitet, vi formidler, men historisk kulturbæring. Bogformatet giver os også mulighed for at rumme lidt større fortællinger eller at tematisere en årgang”, siger Preben – og tilføjer, at Selskabet altid efterlyser erindringer eller artikler fra nogen, der har lyst til at grave i historien. Og man behøver ikke at være gået på pension for at bidrage med erindrings-artikler.

”Historien er interessant både for nuværende og pensionerede medlemmer”, understreger Preben – og tilføjer, at Selskabet gerne vil bevare blandingen mellem artikler skrevet af faghistorikere og af folk, der selv har været en del af historien. Med hensyn til bidragene fra historikerne har man med overgangen til årbog også indført fagfællebedømmelse af nogle af artiklerne.

”Det er meget bevidst, og det vil vi gøre så vidt muligt. Dette er en tungere og længere proces, men det er et kvalitetsstempel – og vi er sikre på, at dem, der skriver historien, ikke ændrer på historien”, understreger formanden for Told- og Skattehistorisk Selskab.

Bliv medlem

Alle – uanset om man er ansat under Skatteministeriet eller ej – kan blive medlem af Told- og Skattehistorisk Selskab.

Kontingentet er 120 kr. om året. For det modtager man årbogen Zise – og samtidig er man med til at støtte aktiviteterne i Told- og Skattehistorisk Selskab, som bl.a. står for udgivelse af bøger om told- og skattehistoriske emner. Bøger man som medlem kan købe til favørpris.

Læs mere på Selskabets hjemmeside – www.zise.dk – og meld dig ind enten via hjemmesiden eller ved en mail til Selskabets kasserer, anders.christensen@sktst.dk.

* Herværende artikel har tidligere været bragt i Dansk Told & Skat, nr. 1, 2020, s. 28.

Vejerbodskursus i København

Af Mogens Lau

Den 16. juni 1961 fik jeg et brev fra Overtoldinspektoratet for København om, at jeg fra den 1. juli 1961 skulle deltage i vejerbodstjenesten og de øvrige toldopsynsforretninger ved Københavns Toldbod.* Endvidere at jeg skulle give møde på Toldskolen den 2. januar 1962 for at deltage i det forberedende kursus til fageksamen. I den anledning ville jeg få udbetalt 12 kr. 50 øre pr. måned i cykelholdsgodtgørelse. Så var min fremtid tilrettelagt, og jeg mødte op på adressen: Amaliegade 46 i København, sammen med en snes andre håbefulde toldelever fra Københavnsområdet og enkelte fra andre steder i provinsen, hvor man – som i Rønne – ikke havde tilstrækkeligt med fortoldningsopgaver.

Afskedssalutten fra chefen i Rønne var, at han forventede at jeg, ligesom de to foregående elever, blev nummer et på mit hold – unægtelig noget af et pres at få lagt på skuldrene. Jeg havde dog ikke ambitioner i den retning og forsøgte at se bort fra forventningspresset.

Det var så heldigt, at der var tradition for, at eleverne fra Bornholm boede på et pensionat på Frederiksberg, der var ejet og blev drevet af to ældre søstre, Astrid og Thyra. Det kostede ganske vist stort set hele min månedsløn, men det var trygt og godt, og der var penge tilovers til en månedlig rejse til Bornholm, hvor min forlovede – som jeg nu har været gift med i over 55 år – og mine forældre boede. På pensionatet boede der fire unge mænd og fire gamle damer (i 80-års alderen), og det var ikke tilladt de unge mænd at have damebesøg om natten. Ejerne havde arvet huset, og arbejdsfordelingen mellem dem var enkel: Den ene lavede alt det praktiske arbejde og den anden spillede klaver og var repræsentativ, førte regnskab og sørgede nidkært for at afkræve de logerende den månedlige betaling.

I løbet af vejerbodskurset skulle man gøre tjeneste ved en række forskellige vejerboder i København, typisk i 3-4 uger hvert sted. Vejerboderne i København var meget specialiserede og eleverne skulle være så bredt orienterede som muligt. Der var vejerboder for stykgods fra England på Nordre Toldbod, fine og grove vægt i Amaliegade med fortoldning af henholdsvis manufakturvarer og maskiner mm. samt spiritusvejerboden på toldbodsarealet i Amaliegade, og godsbanegården med forskellige vejerboder, hvor jernbanegodset blev fortoldet. Endvidere de specielle vejerboder omkring Frihavnen. Jeg fik udleveret en bogtransportkasse, der i det daglige også fungerede som bogreol for reglementer mm., og som kunne aflåses. Når jeg skiftede tjenestested blev den forsynet med en seddel med navnet på det nye sted og næste morgen ankom den sammen med mig.

I løbet af den første tid i København fik jeg noget af et kulturchok. Jeg kom fra en beskyttet tilværelse i provinsen med en forestilling om, hvordan verden fungerede, og i løbet af ganske få dage blev tingene vendt på hovedet. Fra en nultolerancekultur for så vidt angik spiritus, var det første chok, at indtagelse af spiritus i arbejdstiden – nogle steder i større mængder – mere var en regel end en undtagelse. Også den udprægede hakkeorden personalegrupperne imellem, var jeg ikke fortrolig med og ej heller den lille korruption, der også var en fremmed verden for en naiv provinselev.

Når en kollega sagde, at han lige smuttede over i evangeliehuset, gik det ret langsomt op for mig, at han mente spiritusvejerboden. Ofte bar eleverne en meget stor del af arbejdsopgaverne i vejerboderne, idet nogle af assistenterne var fraværende i længere perioder for at slukke tørsten. Når først man som elev havde lært de mest almindelige standardformuleringer at kende og lært at tarifere de mest almindeligt forekommende varer, kunne man jo sagtens udføre en assistents arbejde. Papirerne blev gjort klar til hans underskrift, og det var yderst sjældent, at elevens arbejde blev kontrolleret. Et af de største chok var mødet med spiritusvejerboden. De gamle assistents største fornøjelse var at lade nye elever – ganske uforberedt – smage på næsten 100% ren spiritus. I mange år derefter rørte jeg ikke rom, og man lærte i øvrigt hurtigt at spytte smagsprøverne ud.

Jeg blev også introduceret til den lavest rangerende personalegruppe – pakhusarbejderne – hvis opgave det var at hente de varer, der skulle fortoldes, ud fra pakhuset og ind i vejerboden og pakke dem ud, så assistenten eller hans hjælper kunne tarifere dem. Pakhusarbejderne blev ikke regnet for noget, selv om deres arbejde var grundlaget for, at hele systemet kunne fungere. De blev – groft forenklet – tiltalt med ordregivning, og der blev sjældent samtalet med dem.

Hvis en speditør ønskede at springe køen over, når han skulle have fortoldt sine varer, var der forskellige metoder til det, afhængigt af den enkelte vejerbod og den kultur, der var skabt der. Der kunne f.eks. diskret indsnige sig en pengeseddel i en af de stakke af fortoldningsbegæring, der skulle ekspederes, og på forunderlig vis kom den stak forrest i køen, og kaffekassen fik ved et trylleslag forøget sin kassebeholdning. Tilsvarende kunne man opleve, at ens skrivebordsskab pludselig var velforsynet med fulde ølflasker, og at pakhusarbejderen diskret gjorde opmærksom på, hvilken stak fortoldningsbegæring, der skulle forrest i køen og at han allerede havde hentet de varer frem, der svarede til papirerne.

En særlig disciplin var forsikringskader. Det var på et tidspunkt i historien, hvor nylonregnfrakker fra Italien var en meget moderne og eftertragtet vare. På et tidspunkt blev der råbt: ”Anbrud”, og så var der konstateret skader på en emballage, og der var blevet ringet til forsikringselskabet, der skulle komme og besigtige skaderne. I mellemtiden sørgede alle omkringværende for at rage til sig af de gode varer, men der blev selvfølgelig altid gemt en rest til forsikringsmanden så han kunne se, hvad pakken havde indeholdt. Det var ret forudsigeligt, at det stort set altid var emballager om attraktive varer, der var blevet ødelagt ved ”transportskader”.

Nu kunne man få det indtryk, at vejerbodskurset var dårligt. Det var det absolut ikke. Man tilegnede sig en meget bred viden om de forskellige varer, der blev importeret til Danmark. Frem for alt blev man fortrolig med den nye toldlov, der var blevet indført få måneder inden min ansættelse, og som havde afløst en forvaltningspraksis, der med få ændringer havde været gældende siden 1797. Udgangspunktet i den nye toldlov var, at varer skulle fortoldes efter deres værdi, hvor fortoldning tidligere havde været baseret på varernes mål og vægt. Varerne skulle tariferes i henhold til den internationalt vedtagne Bruxellesnomenklatur, der indeholdt adskillige tusinde muligheder for at kategorisere varerne, mod tidligere nogle hundrede. Mange af de ældre medarbejdere var – trods et omfattende uddannelsesprogram – ikke fuldt ud fortrolige med den nye nomenklatur, så her havde eleverne en styrkeposition fordi de flyttede så meget rundt og dermed fik et omfattende varekendskab, og desuden var de ikke belastede af kendskab til den tidligere toldtarif. I øvrigt var Danmark blevet medlem af EFTA medio 1960, hvad der også gav nogle medarbejdere udfordringer med regelhåndteringen på dette område.

På godsbanegården – vejerboden på pladsen – var der en helt egen kultur, og man gjorde hvad man kunne, for at slippe for eleverne. Der var jævnligt større frokostarrangementer, og dem ønskede man ikke, at eleverne skulle deltage i. Man var derfor meget large med frihed til eleverne samtidig med, at man viste en vis omsorg for dem. Assistenterne foranledigede således, at jeg fik fribilletter til ”66”-selskabet, så jeg kunne komme gratis til Bornholm. Der var tale om uudnyttede fribilletter, som assistentforeningen i København havde fået stillet til rådighed af rederiet. Og så var man fri for mig et par dage.

* Herværende artikel er uddrag af et større arbejde, som bringes i *Zise 2020*.

Fremgang, krise og stilstand

Af Christian Kaaber

*Anmeldelse af: Ole Degn: Fremgang, krise og stilstand. De danske byers historie 1536-1720. Udgivet af Told- og Skattehistorisk Selskab, 2018. 346 s., 348 kr.**

Historikeren Ole Degn døde 80 år gammel i december 2017, få uger efter at have skrevet forordet til det, der blev hans sidste bog: Et righoldigt oversigtsværk om de danske byers historie mellem Reformationen og afslutningen af Store Nordiske Krig. Gode kræfter med hans efterladte hustru i spidsen har færdiggjort bogen, og takket være Told- og Skattehistorisk Selskab, Museums Tusculanums Forlag og fem generøse fonde foreligger nu et værk, som smukt afrunder Ole Degns livslange forskerflid og mange publikationer, stedse med danskernes liv i 1500- og 1600-tallet som den røde tråd. Bogens værdifulde litteraturoversigt rummer hele 45 bidrag af Ole Degn selv, men er langt fra nogen samlet personlig værkfortegnelse. Det væsentligste af hans arbejder må være disputatsen fra 1981 ”Rig og fattig i Ribe. Økonomiske og sociale forhold i Ribe-samfundet 1560-1660”, hvor Ole Degn på basis af omfattende arkivstudier fremstiller det bredest mulige billede af ripenserne i den sidste del af domkirkebyens blomstringstid. Ole Degn havde en lang faglig karriere, der førte omkring såvel Aarhus Universitet som flere offentlige arkiver og sluttede ved Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg. Ingen dansk historiker på denne side af Troels-Lund har været klædt bedre på til at kaste lys på de danske byers historie i 1500- og 1600-tallet, og bogen er da også første forsøg på at skabe en sådan fremstilling siden Gunnar Olsens lille bog ”De danske Købstæder gennem Tiderne” fra 1943.

Bogens store billede omfatter alle større byer i Danmark, selvfølgelig også København. Og Danmark er det historiske Danmark, ikke 1920-tilskæringen. Ole Degn behandler fuldt ligevægtigt de østdanske byer og byerne i hertugdømmet Slesvig, Sønderjylland til Ejderen, men uden Rendsborg. Byerne øst for Øresund betegnes ved deres danske navne, ikke som det alt for ofte er uskik, med de nuværende svenske. Værket er inddelt i seks store kapitler og ansatsen til et syvende med konklusioner, som ikke var endelig færdigskrevet, da pennen gled Ole Degn af hænde, men sammenfatter de væsentligste træk ved værkets historiske periode, som den formede sig i de danske byer.

Første kapitel beskriver byernes rolle og funktion i et rige, hvor langt hovedparten af befolkningen levede på landet. Byerne kunne eksempelvis være defineret af kongelige slotte – indtil 1660 aktive minisamfund med mangfoldigt personale – eller ved at være fæstninger, som Christianstad og Christianopel, der begge blev grundlagt i tilstræbt fuld størrelse i Christian IV’s første regeringsårtier. Kapitel to fortsætter i det store perspektiv og anskuer de relativt danske byer – hele 91 ved Reformationen (Sverige havde da

38 og Norge 8!) i det hierarki, der udsprang af størrelse, beliggenhed og betydning. I tredje kapitel flyttes perspektivet ind i byernes rum med fine gennemgange af topografiske mønstre og hustyper – såvel boliger som institutioner. Kapitel fire behandler byernes mennesker med overraskende perspektiver på indvandring og udvandring – ingen danske byer var i stand til at vokse af sig selv – stof om husstandes sammensætning, ægteskabsforhold, børnedødelighed og om erhvervsliv og sociale strukturer, ikke mindst balancen mellem rige og fattige. Boligforhold og den forskellige, socialt betingede boligindretning belyses på én gang koncist og detaljeret, ikke så lidt af en formidlingsmæssig kunst. Femte kapitel, bogens længste og mest favnende, udbygger stoffet om livet i byerne: Bykultur, erhverv, undervisning og kultur, forvaltning og retsvæsen. Det enorme temaområde gennemgås kort, præcist og med en aldrig svigtende sans for den signifikante detalje; Ole Degn er en god fortæller. Bogens sidste store kapitel, nummer seks, sætter de lokale sammenhænge ind i det store billede og beskriver, hvordan 1500-tallets gode konjunkturer og velstand forliste i forbindelse med Christian IV's fejlslagne deltagelse i Trediveårskrigen, og den efterfølgende forarmelse og almindelige nedgang kulminerede i de to sammenhængende Svenskekrige 1657-1660 med Danmarks deling ved Roskildefreden, systematisk hærgen og plyndring samt ikke mindst pesten, der i 1659 tog livet af godt en femtedel af befolkningen i de to tredjedele, der nu var tilbage af det historiske Danmark. Bogens konkluderende afsnit binder sløjfe på det foregående: Som det fremgår af værkets titel, beskriver de danske byers generelle historie fra 1536 til 1720 et forløb fra fremgang gennem krise til en stilstand, der kom til at vare ved til længe efter Napoleonskrigene med enevældens residensstad København som den glimrende undtagelse. Dybest set er det en trist historie, Ole Degn fortæller, men på godt og ondt er det historien om byernes danskere gennem knap 200 år, der skabte baggrunden for det nuværende Danmark.

Livet igennem mestrede Ole Degn af bringe liv i arkivaliernes talkolonner og summariske oplysninger. Den færdighed udfolder han formidabelt i dette brede oversigtsværk. Rammen er hele det historiske Danmark, men væsentlige dele af det konkrete kildegrundlag stammer fra de righoldige arkiver fra Ribe, Helsingør, Kolding, Aarhus og Aalborg. Ole Degn bevæger mesterligt sin fremstilling fra det generelle til det konkrete og omvendt, og med det enorme reservoir af trykte kilder, han trækker på, er det lykkedes at skabe en flot afbalanceret fremstilling af hovedlinjer og detaljer i en meget velskrevet helhed. Enhver med interesse for 1500- og 1600-tallet vil kunne få endog meget stort udbytte af at konsultere dette værk.

Teksten suppleres bogen igennem af et fremragende billedmateriale, hvoraf langt de fleste fotos er optaget af Ole Degn selv. Hans billeder får selskab af portrætter og malerier fra andre sammenhænge. Flere gengivelser af kobberstukne bybilleder og portrætter er desværre blevet mærkeligt grynede, mens Wolfgang Heimbachs dejlige Rosenborg-maleri med en skildring af en nu ukendt, dybt koncentreret slotsskriver fremtræder slemt overbelyst. Bogen er fyldt med kobberstukne byprospekter fra Peder Hansen Resens aldrig fuldførte danmarksbeskrivelse fra 1670'erne og de knap 100 år ældre

bybilleder udført til Braun og Hogenbergs vældige værk om kristenhedens byer. I begge tilfælde er billedteksterne fyldt med gode iagttagelser, der støtter brødteksten.

Som oversigtsværk er "Fremgang, krise og stilstand" blevet meget vellykket, og bogen betegner en fornem mangfoldig afrunding af Ole Degns omfattende kulturhistoriske forfatterskab.

Ole Degn

Fremgang, krise og stilstand

De danske byers historie 1536-1720

TOLD- OG SKATTEHISTORISK SELSKAB

* Herværende anmeldelse har tidligere været bragt på www.historie-online.dk, 5. februar 2020.

Vor fælles historie

Af Ole Pedersen

*Anmeldelse af: Henrik Gjøde Nielsen (red.): Zise 2019 – Told- og skattemhistorisk årbog. Told- og Skattemhistorisk Selskab, 2019. 182 s. Udsendt januar 2020 til selskabets medlemmer.**

Nye læsere kan starte her

Første årgang af Zise som told- og skattemhistorisk årbog er på gaden. En vellykket kombination af tradition og fornyelse – og nye læsere kan sagtens starte her.

Som et produkt af flere fusioner og utallige strukturændringer er Skatteforvaltningen i dag en ”blandet bolsjebutik”. Formet af forskellige kulturer på kryds og tværs af stat, kommune og opgaver.

Zise 2019 rummer noget for alle. Som underoverskriften på redaktør Henrik Gjøde Niensens introduktionsartikel ”Fra folkelig skatteoprævning i dansk middelalder til statslig skattemhistorie 2010-2012” allerede slår tonen an til.

Emnerne spænder bredt. Fra kirkeværger som folkelige skatteoprævere i middelalderen. Et par artikler om Øresundstolden. Hals ved Limfjorden som toldsted. Danske toldere i Kina. Selvomplevet beretning om danske grænsegendarmers internering i koncentrationslejren Neuengamme under besættelsen. Kommunal skattemhistorie fra 1975 til 2005 med særlig fokus på edb-systemer – beskrevet af en af de kommunale skattefolk, der var en del af historien. Til tidligere departementschef Peter Loft's refleksioner over fusionen mellem departementet og SKAT's hovedcenter, som blev en kortvarig parentes fra 2010 til 2012. Rundet af med boganmeldelser – bl.a. Anders Lützhøfts indsigtsfulde anmeldelse af ”Det store skatterøveri” om udbyttesagen – og meddelelser fra bestyrelse og redaktion i Told- og Skattemhistorisk Selskab.

Vellykket revolution

For medlemmer af Told- og Skattemhistorisk Selskab byder Zise 2019 derfor ikke på store overraskelser på de ennemæssige områder. Tråden fra selskabets tidsskrift af samme navn, som udkom med tre numre årligt fra 1978 og 40 år frem, er der fortsat. Den ”lille revolution” ligger i formatet. Hvor der tidligere var tale om et hæfte, der i størrelse og layout ikke gjorde det helt store væsen af sig, er det nu en gedigen og smukt tilrettelagt bog, der kan indtage sin plads på hylden. Med ikke mindre end 182 siders told- og skattemhistorie til pluklæsning ud fra lyst og interesser.

Med ændringen toner selskabet rent flag og vælger side til fordel for det trykte medie – og understøtter samtidig, at told- og skattemhistorien bør indtage en plads hos de medarbejdere, der er i Skatteforvaltningen i dag. Hos dem, der har været der så længe, at de efterhånden selv er en del af historien. Men bestemt også hos alle de nye, der er kommet

til i de seneste år – og som fortsat vil komme i årene, der følger.

Told- og Skattehistorisk Årbog er et godt sted at starte, hvis man vil kende til den historie, der har bragt os til der, hvor vi er i dag.

Zise 2019

Told- og skattehistorisk årbog

TOLD- OG SKATTEHISTORISK SELSKAB

Er du medlem af Told- og Skattehistorisk Selskab, men ikke har modtaget Zise 2019, så kan det skyldes, at du ikke har betalt kontingent for 2019. Kontakt derfor selskabets kasserer.

* Henværende anmeldelse har tidligere været bragt i Dansk Told & Skat, nr. 1, 2020. s. 29.

Told- og Skatthehistorisk Selskab har 1978-2018 udgivet tidsskriftet
Zise – Told- og Skatthehistorisk Tidsskrift.

Fra 2019 udgiver selskabet
Zise – Told- og skatthehistorisk årbog

Af særpublikationer er hidtil udsendt:

- Den gamle grænse – set på postkort* af Jens Bruhn, 1978.
Toldboder – set på grafiske blade af Jens Bruhn, 1979.
Kongeaalen eller Den gamle Grænse af P. Eliassen, (1925-26), 1980.
Det danske Gendarmerikorps – grænsens gendarmere og smuglere
af Jens Jensen med en efterskrift af Lars Bjørneboe, (1938), 1981.
Fra Sise til Moms. Træk af det bornholmske toldvæsenes historie af Bodil Tornehave, 1981.
Dansk Toldhistorisk Bibliografi – 1982 af Tove Wihlborg Andersen og Gunnar Jakobsen, 1982.
Krydstoldvæsenet – Det sejlede toldvæsen 1824-1904
af Robert Svalgaard, udgivet ved Holger Munchaus Petersen, 1983.
Dansk toldhistorie – Fra middelalder til nutid, bd. I-V
af Mikael Venge, Henrik Becker-Christensen, Henrik Fode, Anders Monrad Møller, Paul Gersmann,
Alf Therkildsen og O. Tobiesen Meyer, 1987-1990.
Toldvæsenet i Dansk Vestindien 1672-1917 af Poul Erik Olsen, 1988.
Odense toldkammers historie 1632-1988 af Otto Madsen og Anders Monrad Møller, 1989.
En tolders erindringer – 54 år i toldvæsenets tjeneste af Henry G. Petersen, 1989.
En tolders liv af Knud Bro, 1989.
Fra toldkammer til speditivsvirksomhed – af Kolding Toldkammers historie af Lars Bjørn Madsen, 1990.
Det gamle Aalborgshus – Told og skatter på Christian II's tid af Mikael Venge, 1991.
Helsingør Toldkammer af Lars Bjørn Madsen, 1991.
Uniformer i toldvæsen og grænsegendarmere af Ingeborg Cock-Clausen og Aage E. Hansen, 1994.
Toldarkiver før 1969. Vejledning og nøgle til toldarkiverne i landsarkiverne af Ole Degn, 1994.
Fra Etatsforening til Dansk Told & Skatteforbund af Anders Monrad Møller, 1994.
Grænsen i 75 år, 1995.
Tolder 1942-1993 af Vagn H. Vinje, 1995.
Tolder og kvinde. En undersøgelse af kvinders ansættelse i en mandsdomineret etat af Karen Hjorth, 1998.
Set gennem mine briller af Peter Søndergaard, 2000.
Dansk skatthehistorie – Fra middelalder til nutid, bd. I-VI
af Mikael Venge, Leon Jespersen, Claus Rafner, Anders Monrad Møller og Hans Chr. Johansen, 2002-2008.
I hundrede ord. Bladvirksomheden 1903-2003 af Ole Østergaard Pedersen, 2003.
Tolden i Sundet. Toldoprævning, politik og skibsfart i Øresund 1429-1857 red. af Ole Degn, 2010.
Vi agter... fra torskegilder til klageportal af Henrik Fode og Laust Grove Vejlstup, 2011.
De københavnske Toldassistenters Begravelseskasse, 2012.
Toldbygninger på Bornholm af Mogens Lau, 2016.
The Sound Toll at Elsinore. Politics, shipping and the collection of duties 1429-1857
edited by Ole Degn, 2017.
Fremgang, krise og stilstand – De danske byers historie 1536-1720 af Ole Degn, 2018.

Bøgerne kan købes på www.zise.dk, så længe lager haves.